

Elek Szilvia

A játszma

Dráma egy felvonásban

Személyek:

Erkel Ferenc – a darab elején 66 éves, később 70, aztán 70–80 közötti, majd 80 éves, kedélytelen, mogorva, zárkózott

Liszt Ferenc – 65 éves, 70 körüli, majd 75 éves, könnyed, barátságos világfí

Adél – (Erkel volt felesége), 19, majd 40 és 50 éves

Olga – (tanítvány), 23 éves

Lina – (tanítvány), 20 éves

Novícia – 20 éves

Egy színésznő játssza valamennyi női szerepet.

Történik: az 1870-es, 80-as években a Zeneakadémián, Erkel lakásában.

A lakás berendezése: íróasztal, két szék, háttérben zongora vagy pianínó.

A zongora fölött egy Lisztről készült arckép a falon.

1. jelenet

(Erkel lakása, dolgozószoba. Este van, gyenge petróleumlámpa fénye világít a dolgozóasztalon. Erkel gondolataiba merülve, az asztalra könyökölve ül. Előtte sakktábla. Hosszú csönd.)

ERKEL Úgy! Szóval fenyeget az úr...

Biztos Ön abban, hogy *(gondolkozik)*, tehát azt gondolja a tisztelt úr, hogy ilyesmivel célt ér nálam? *(Várakozik.)* Épp a gyaloggal... Nem rossz... Végül is – nem rossz. Sőt! Határozottan nemes lépés. Mondhatnám: elegáns. Egy ilyen avisóra muszáj belépnem... De csak türelem. Kéz a levegőben – várjon, várjon... Mintha épp a Trisztán előjátékára készülne a pálcája. Ugye, Langsam a tempója? Merthogy időre van szüksége a hallgatónak, hogy szíve legmélyére hatoljanak azok a lélekbe

markoló késleltetések. A maga Richard barátja ezt nagyon tudja, jól mondom? Idő pedig van. – Igen. Igen. Tehát – ha Ön így, akkor én: a futóval. Futó d5. – Áttörő támadás... Így. Uram? Megtisztelne, ha a továbbiakban sem kímélne. *(Hosszasan mered a sakktáblára. Majd hirtelen felpattanva az asztal túloldalához lép. Le sem ül, csak gyors pillantást vet a tábla másik oldaláról a figurákra. Erőltetett, utánzó hangon, gyors tempóban mondja.)* Kromatikus futam két kézzel, glissando föl és le, forte, presto. *A-dúr zongoraverseny?* Mi ez nekem? *(Lép, és az asztali sakkórára csap. Majd lassan visszaiül helyére, a másik oldalra. Vár, és figyel. Lassan saját, eredeti hanghordozásában folytatja.)* Hogyan? Úgy? Ön tehát mégiscsak igen kiváló játékos... Nocsak! Egészen meglep, uram!

Bár azt az órát – esetleg mellőzhetnénk, nem? Tudja, mennyire gyűlölöm, ha sürgetnek... Mindenestre, meg kell valljam, hogy Ön valóban remekül és megfontoltan játszik! Pedig mennyiszor hallottam Öntől: „Ó, hisz én nem is tudok sakkozni!” Emlékszik, amikor egy alkalommal belátogatott a Wurm kávéházba, s mi épp Szén, Spitzer és Vidor urakkal e nemes játék rejtelseiben fürdőzve, némaságba burkolózva gondolkoztunk egy megoldáson? Igen, akkor Ön a fülemben súgta, hogy valójában nem is ismeri még csak a legegyszerűbb szabályokat sem, emlékszik? Azóta talán gyakorolta... Jól gondolom? Merthogy a szabályok igen fontosak az életben. Még akkor is, ha, mondjuk egyesek úgy tartják, hogy rájuk azok nem vonatkoznak. Na persze, szó sincs arról, hogy Ön éppen e magukat kivételezettnek tekintők közé sorolandó... Ön minden tekintetben eleget tesz a társadalmunk által elvárt erkölcsi normáknak! Példás családapa, elkötelezett hazafi, igaz magyar – tehát, ahogy elnézem, egyetlen gyakorlati esélyét használta ki, tehát ez esetben királyom a g2-re teszem, s erre Ön... Az ördögbe is! Hisz én hívtam ide Önt! Ön nélkül – mik lennénk?... – Na, erre most kíváncsi vagyok... Mit fog... mit is fog... *(Elgondolkodik, lassan feláll, a másik oldalra megy, kézbe vesz egy figurát és újra a sakkórára csap.)* Prestissimo, molto! Akár a Walkűrök!

(Kopogtatás. Újra.)

2.jelenet

ERKEL *(felrezenve)* Tessék! Ki az?

(Fiatal lány lép be bátortalanul, kezében kottákkal.)

OLGA Bocsánatot kérek, igazgató úr, zavarhatom?

ERKEL Parancsoljon! Olga kisaszony, maga az?

OLGA Ábrányi titkár úr küldött Önhez – órára. Azt mondta, Erkel igazgató úrral megbeszélték, hogy Liszt úr késése miatt ma is az igazgató úrhoz jöjjenek.

ERKEL Ó, persze, ki is ment a fejemből. Mikor is lesz az a hangverseny?

OLGA Holnap délután... És még bizonytalan vagyok néhány helyben... Valahogy nem áll kézre az oktávskála.

ERKEL Ilyet soha ne mondjon, kisaszony, hogy bizonytalan! Legyen magabiztos! Különbösen is, már eljátszotta azt a darabot a múlt héten azon a vacsorán, és nem is rosszul. Nemde? Nos – ha úgy gondolja, máris –, hallgatom.

(Erkel a zongora melletti hatalmas fotelbe ül. Olga már a zongoránál van. Idegesen lapozgatja kottáját, még valamit megnéz benne, aztán megadó sóhajjal átnyújtja Erkelnek. Olga zongorázni kezd. Hangfelvételtől szól Erkel zongorára írott Rákóczi-indulója. Egy darabig hibátlanul megy a zene, azonban egyszerre csak Olga megakad. Megáll, újra kezdi a nehéz oktávokat, de megint csak elrontja.)

OLGA *(hisztériás kitöréssel)* Megmondtam, ugye? Tudtam, hogy megakadok! Képtelen vagyok ilyen gyorsan megcsinálni! Liszt úr ráadásul legalább háromszor

ilyen gyorsan mutatta! Nekem ez nem megy!

ERKEL Kisasszony! Ha megnyugodna, kérem, ide figyeljen! *(Lassan, tagoltan, egy kézzel mutatja Olgának a nehéz részt – ez is hangfelvételtől szól.)* Látja, ilyen egyszerű. A mozgást kell éreznie. A csukló mozgását. Mintha köröket írna le a csuklója. Ha nem így próbálja, bemerevedik a keze. Remélem, nem fáj!

OLGA De... Szokott gyakorlás után...

ERKEL Látja? Ebből még baj is lehet. Tessék. Lassan, egymás után tízszer, csak jobb kézzel, figyelve a csukló által leírt körökre.

OLGA Jó. Majd így gyakorlom.

ERKEL Nem majd! Most.

OLGA Most? Liszt úr nem szokott az órán gyakoroltatni...

ERKEL Az Liszt úr. Én viszont gyakoroltatom. Na, nem hallom...

OLGA Igenis... *(Nekilát lassan, egy kézzel gyakorolni, egy frázist ismételtetni.)*

(Erkel ezalatt visszaül a fotelbe, fejét tenyerébe hajtja. Változnak a fények, érezhetően időben és helyszínben is máshol vagyunk, vagyis Erkel múltba kalandozó gondolataiban.)

ERKEL Minek ezt a részt annyiszor ismételtetni, hiszen már tökéletesen tudod! Biztos vagyok benne, hogy gyors tempóban is remekül megy! *(Feláll, és a háttal ülő lányhoz lép.)* Adél! *(A lány abba-hagyja a gyakorlást, és szembe-fordul Erkellel. Rövid ideig csak nézik egymást.)* Adél, te kiváló zongorista vagy! És – jobb vagy nálam! És – szeretlek... *(Csókolják egymást.)* Eljössz velem Pestre? Mondd, hogy igen! Megkaptam az állást a Német Színházban! Már kibéreltem egy belvárosi lakást!

Kitűzött koncertjeim vannak! Híres leszek! Fialat vagyok, s mégis, mindenem, amit csak el akartam érni, megvan, tudod! Már csak Te hiányzol az életembe! Adél, mondd, hogy eljössz velem, kérlek, mondd! És.....

ADÉL Elmegyek veled. És... *(Hosszú csók.)*

3. jelenet

(Sötét lesz. A monoton gyakorlás újra felhangzik. A zongora már teljes sötétben áll. Erkel ugyanúgy a foteljében ül, mialatt Olga változatlanul azt a pár ütemet ismételteti. A gyakorlás hangjai tovább szólnak. Háttul, a színpad végében, egy emelvényyszerű magaslaton megjelenik Liszt, amint kis íróasztalánál áll, háttal. Reverenciát visel. Az asztalnál fiatal, szép novícia ül, neki diktál Liszt.)

LISZT Drága Barátom! Hogy miféle különös szeszélye a sorsnak az, hogy újból távol vetett minket egymástól? Miféle titkos akarata ez a Mindenhatónak, hogy engem megint hosszabb időre távol tartson szeretett szülőhazámtól? Én ezt meg nem mondhatom, jó Barátom. Pedig minden erőmmel azon voltam *(elgondolkozik)*, igen, tehát erőmmel azon voltam, hogy ezt az utamat minél hamarább megtehessem! Teremtő atyám mégis tartóztat. *(Megáll és a novícia kezét bámulja.)* Hogy magának milyen szép, hosszú ujjai vannak! Talán próbált már zongorázni velük? *(A novícia némán, és zavartan bólogat, nemlegesén.)* Ó, hol is tartottam?... Bocsásson meg!... Tartóztat, ugye, ezt már mondtam. Igen. Írja! A rendbe va-

ló belépésem bizonyos kötelezettségei miatt kénytelen voltam eleget tenni a bíboros úr kérésének; tanultam, tanulok, mint egy szorgalmas diák, leckéket magolok, amit gyerekként sohasem tettem. Holott inkább Krisztus-művemem dolgoznék, meg a pesti diákokkal vesződnék, meg Önnel vacsoráznék az Európa Hotelben... De nem is erről akartam írni most Önnek, hanem arról, hogy sikerült végre Weimarban műsorra tűzetnem az Ön Hunyadi-nyitányát! Úgy néz ki, hogy magam dirigálhatom ősszel, a zenei ünnepségeken! Ugye örül? *(Megáll.)* Ezt is leírta? Azt, hogy: ugye örül? *(A novícia némán bólint.)* Rendben. Folytassa csak... Wagner barátom pedig mániákusan Pesten akarja felépíteni az operaházát, s eme meggyőződéséről eddig még senkinek sem sikerült lebeszélni őt. Sebaj, lényeg, hogy az első, legnagyobb lépéseket már megtettük a magyar zene felvirágoztatásáért. És Wagner nélkül. Ügyeljen, kérem, a legfinomabb virágszálakra, főleg a kis Olga és Vilma kisasszonyokra, hogy könnyedén, és ne túl sokat gyakoroljanak! Hamarosan leszek újból az Ön lakásszomszédja – a falakon keresztül megint hallhatja glissandóimat, mint ahogy én is az Önéit, úgyhogy addig is maradok kiváló tisztelője, és elnöke Akadémiánk élén, és az Ön Lisztje, igaz barátsággal...

(A zongoraszó a szöveg alatt lassan abbamarad. A novíciát sem látjuk már, csak Liszten a fény.)

Majd a fény újra Erkelen, s Liszt eltűnik.)

ERKEL Kisasszony, alaposan kigyakorolta, meglátja, kiváló lesz! Most

már menjen és pihenjen! Jó éjt! A holnapi növendékkoncerten találkozunk.

OLGA *(előrelép [a novíciából megint Olga lesz] halkán oson ki a szobából, és közben alig hallhatóan szól Erkelhez:)* Jó éjszakát, igazgató úr!...Köszönöm az órát!

(Erkel visszaül a sakktábla elé. Mogyorván nézi a figurákat.)

4. jelenet

ERKEL Hát persze! Én hívtam Önt Magyarországra. Mennyi, de mennyi időmbe került! És – igazán nem is voltam biztos benne, hogy jól teszem... Ön, Liszt Ferenc, a valaha élt legkiválóbb művésze a zongorajátéknak, elkényeztetett virtuóz világfi, aki előtt királyok, hercegek, na és hercegnők hevernek. Magyar hazafi? Igen, Ön annak tartja magát, uram – de valóban, mily könnyű Önnek külhonban hazafinak lenni! Ön Rómában, Párizsban vagy Weimarban bármikor megszólalhatna magyarul! Ha legalább pár szót is tudna... De van fogalma arról, milyen érzés az, amikor az ember nem beszélhet, nem énekelhet, nem érezhet az anyanyelvén? Amikor azt érzi, hogy idegen hatalmak fosztják ki lelkét és szívét? Tudja, barátom, mennyire tiszteltem rendkívüli művészetét. *(Átlép a sakktábla túoldalára, s kezébe fog egy figurát. Gondolkozik, csönd, majd váratlan harsány nevetésre fakad. Liszt hangját, hanghordozását utánozva:)* Mennyit is kap Ön egy estére? Úgy értem, a gázsija – mennyire is... *(Visszateszi a figurát, újra a saját oldalára lép, és saját hangján, komoran mondja:)* A híre... Igen, Önre a híre miatt volt szüksége en-

nek a kisémmizett országnak. Ön nevet? Azt hiszi, győzött? Én meg úgy vélem, én győztem...Vagyis... Győzők és vesztek... A magyar virtus már csak ilyen... Persze, a tanítványok – velünk, az Ön kollégáival egyetemben – mind csodálják Önt. Próbálják is utánozni. Kell is a lelkesítő példa, az Ön nagysága mindnyájunkat lázba hozza, de ugye belátja: egy ilyen kis Olgának türelmes, heti rendszerességű oktatásra van szüksége, s nem az utazó virtuóz egy-két bölcs tanácsára... Oh, barátom, bocsásson meg nekem, agyam kissé túlterhelt a feszített munkától – talán igazságtalan vagyok Önnel. Lépjen! Ön következik. De az órához hozzá ne nyúljon – az ég szerelmére kérem!

5. jelenet

(Félhomály, hátul újból feltűnik Liszt. Megint diktál a novíciának.)

LISZT Tisztelt és kedves barátom, Erkel úr! Közös barátaink szájából hallom hazám vádjait. Tudom, Ön is így gondolkodik rólam. De mégis Ön volt az, aki leginkább mellém állt, aki minden lehetséges erőt megmozgatva kiharcolta, hogy a megalakuló Zeneakadémia elnöke én legyek! Ön, aki mindig is magyar honban élt s magyar dalt szívott az anyatejjel, engem befogadott az új magyar zene szentélyébe! Pedig saját állását, saját pozícióit veszélyeztette ezzel! Ön mint a Filharmóniai Társaság elnöke s a Nemzeti Színház zenei igazgatója, koncerteket rendezett nekem, vezényelni, zongorázni hívtott, s Ön, akit méltán tarthatunk hazánk első számú komponistájának, a magyar opera megteremtőjének, Ön az én világcsavargó

zenémet tűzte műsorra! S nemcsak az enyémet, hanem az olyan németét is, mint Wagner! Micsoda fenségesen nagyvonalú lélek az Öné! Önzetlen és páratlan! *(Meggímogatja a novícia arcát.)*

ERKEL *(még mindig a sakktáblát figyeli)* Lépjen barátom, Önre várok!

LISZT De megértem Önt. Ha azt állítja, a hírnév kedvéért én bármit megteszek... Igaza van. Igen. Leültem Bach úrral. Azzal a Bach úrral, akit Önök, otthon élő magyarok gyűlölnék. De leültem Deák Ferenc úrral is! Ha nem teszem, talán nincs ma Zeneakadémiánk! Ha nem vagyok ennyire ismert, ha nem lennék uralkodók és államférfiak gyakori vendége, mire menne velem?

ERKEL Látom, gyalogja előrenyomult. Szép elgondolás, de azért kis luk van a számításaiban...

LISZT Igen, abban is igaza van, hogy nem tudtam rendesen megtanulni a magyar nyelvet. De azt tudja, hogy értek, szinte mindent megértetek! Az a hároméves tanulmány nem veszett kárba! *(Liszt és a novícia már nem látható.)*

ERKEL Hogyhogy ennyi ideig gondolkodik? Lejár az ideje! Ez nem Önre vall! Csak nem öregszik Ön is? Amint látja, ha muszáj, már én is használom az órát... Vigyázzon, mert érik a matthelyzet!

6. jelenet

(Hirtelen erős fény lesz a színpadon. Adél lép be a szobába, gyorsan, idegesen. Itt már negyvenéves.)

ADÉL Franci? Elhozta a patikustól azt az orvosságot?

(Erkel nem válaszol, erőteljesen és elgondolkozva a sakktáblát figyeli.)

ADÉL Franci? Nem hallja, Önhöz beszélek?! Gyulának egészen felment a láza, legalább 40 fokos már! Az a gyerek életveszélyben van! A nevelőnő kimenőt kapott, a másik két fiú egymást tépi a gyerekszobában, a kicsinek most kötöztem be a sebet a térdén, mert csúnyán felsértette az előbb, a konyha úszik a felmosólében, mert a szakácsnő kiborította, estére vacsoravendégeket várunk, és maga, meg itt ül mozdulatlanul! Azt akarja, megbolonduljak?

ERKEL Kedvesem, Szén tegnapi feladványán gondolkozom... Egyszerűen nem tudom elhinni, hogy ilyet lépett, hogy lehet az, hogy rajtam így... De a gyerekzsivajtól lassan az én fejem is szétpattan...

ADÉL Franci, maga tényleg nem hallotta, mit mondtam? A gyerek rosszul van!

ERKEL Ó, Gyula!

ADÉL Igen, Gyuláról van szó! Kit érdekel most az a Szén?

ERKEL Ó, Istenem! A délelőtti próba után el kellett volna rohannom azért a gyógyszerért, ne haragudj, Adél, máris, azonnal megyek, mit mondtál, hány fokos a láza?

ADÉL Erre most nincs idő, menjen!

ERKEL Sietek, add ide a felöltömet, kérlek! És adj egy fehér inget is...

ADÉL Az most miért kell?

ERKEL Tudod, ha visszaértem a gyógyszerrel, rögtön be kell mennem a színházba, próbajátékot tartunk a tuttista hegedűsöknek. Emlékszel, nem? Mondtam már, hogy muszáj lesz kibővítenünk a zenekart a *Mesterdalnokok* előadására, Wagner már a reggeli gyorssal meg is érkezett, ő is részt vesz a válogatáson...

ADÉL Ez azt jelenti, hogy délután sem lesz itthon... az előbb Szén, aztán meg Wagner...

ERKEL Kedvesem, mondtam, előre megmondtam....

ADÉL És a vacsoravendégek...

ERKEL Nélkülem is ellesznek, tudod, este egy órát is tartok...

ADÉL Szóval mindent rám hagy, mint mindig! Egyedül boldoguljak el a beteg gyerekekkel meg az őrzőjőngő többivel, veszekedjek a szakácsnővel, bonyolítsam le a vacsorát a vendégekkel, akik mellesleg a főzeneigazgató úrhoz jönnek, nem pedig a feleségéhez...

ERKEL Kedvesem, kedvesem, te mindent meg tudsz oldani, és nem lesz ez mindig így!

ADÉL Nem? Mióta hallom én ezt?

ERKEL Ez most egy nehéz helyzet, de tudod, hogy...

ADÉL Évek óta, amióta hozzámentem magához, ezt hallgatom! Mindig csak nehéz helyzet van! De pénzünk, nyugalmunk – az soha! Franci, maga, magának minden fontosabb! Csak a színház, a zenekar, az opera, a komponálás, a tanítás meg a sakk! Meg a nagy nemzeti ügyek! És velünk, a családjával mi lesz? Hányszor, de hányszor megtehettük volna, hogy külföldre megyünk? Franci, maga híres, külföldön is elismert zongoraművész lehetett volna! Ha – ha elmegyünk innen! Hányszor hívták? És a zenéjét is már rég külföldön játszanák! Nem ebben a porfészek fővárosban! Kínlódva! Pénztelenül! Rettegve a besúgóktól, titokban szolgálva azt az ügyet, ami magának mindennél fontosabb... De megéri? Magának ez megéri? Nézze meg Lisztet! Neki van igaza, hogy külföldön él!

ERKEL Adél, kérlek...

ADÉL Elegem van.

ERKEL Adél, add oda a receptet!

ADÉL Azt mondtam, elegendem van. Ha Gyula meggyógyul, elköltözöm innen.

ERKEL Miket beszélsz?

ADÉL Jól hallotta! El fogok válni magától!

ERKEL Adél! Hiszen szeretlek...

ADÉL Tessék a recept.

7. jelenet

(Adél kirohan a szobából. Erkel döbenten áll, recepttel a kezében. Aztán ő is kisiet a szobából. Sötét. Felhangzik Erkel Rákóczi-indulója, nagyon jó előadásban [hangfelvételtől]. Adél újra belép a szobába, felkapcsolja a vilányt, egy pillanatig tanácstalanul áll, majd nagy indulattal a zongora fölött függő Liszt-arcképhez lép, leemeli a falról, leteszi a földre és kimegy a szobából.)

Erkel szobájában megint sötét lesz, s a fény a hátul ülő Lisztre vetül, aki most maga írja levelét.)

LISZT Kedves Barátom! Szeretném Önt megkérni arra, hogy távollétemben fogadja egy igen kitűnő tanítványomat, akinek már jó pár órát adtam itt Weimarban, de talán még nem eleget. Jó lenne, ha pesti tanítványaim közé fel tudná őt venni, ha nem is a teljes tanévre, de vendéghallgatóként néhány hónapra. A hölgyet Lina Schmalhausennek hívják, rendkívül tehetséges, de kissé szertelen, és épp az Ön rendszeres, következetes gyakorlási módszereire lenne szüksége. Biztosítom, hogy nem fog csalódni benne! A kisasszony a jövő hét közepén már valószínűleg Pesten lesz. Kérem, ne utasítsa őt vissza, és megérkeztemig foglalkozzon vele! Maradok az Ön irányában

mindig kiváló tisztelettel és köszönettel, Liszt.

(A zene Liszt szövegének vége felé erősödik, és a szoba fénye is. Erkel lendületesen nyit be a szobába.)

Fiatal lány zongorázik, Erkel belépésekor megáll a játékkal és zavartan feláll.)

ERKEL Bravó, kisasszony, ez igen! Az egész lépcsőház az Ön kiváló futamjaitól zeng! Gratulálok! Igazán kitűnően játszik! Ön lenne – Lina kiasszony?

LINA Akkor már tud rólam... Üdvözlöm, igazgató úr!

ERKEL Én is Önt; méghozzá a Magyar Királyi Zeneakadémia vendéghallgatói között!

LINA Hát felvesz? Nem voltam biztos benne, hogy – meg fogok felelni...

ERKEL Ugyan, kisasszony! Akiről Liszt elnök úr ilyen ajánlólevelet küld, az nem lehet akármilyen zongorista! Honnan is jött?

LINA Drezdából. És, köszönöm a bizalmát. Mindent megteszek, hogy a jövőben...

ERKEL Jól van kisasszony, erre most nincs szükség. Menjen be a titkár úrhoz, aki el fogja mondani Önnek a heti órarendet. A szállása rendben van?

LINA Igen. Minden a legnagyobb rendben.

ERKEL Jó. Akkor most hagyjon magamra. Mindjárt jönnek a fiaim, épp a legújabb operámon dolgozunk.

LINA A fiai is muzsikusok lennének?

ERKEL Bizony ám, és nem is akármilyenek. A hangszereléshez pedig nálamnál is sokkal jobban értenek. Tehát legközelebb; a zongoraórán találkozunk.

LINA Köszönöm, igazgató úr! Viszontlátásra!

8. jelenet

(Zene hangfelvétélről. Fényváltás. Egy kis idő múlva abbamarad a zene. Világos lesz. Erkel feláll a zongorától. Kottapapírjait összerendezi és becsukja. Majd egy metronómmal babrál, idegesen...)

ERKEL Magyar zene... Mi az? Feszés ritmus, amit a metronóm diktál, mi? Ah, kinek kell ez? *(Leteszi a metronómot.)* A nép dallamai! A nép hangszerei! Ott a cimbalom, nem? Beraktam a szimfonikus zenekarba. És? Más lett tőle a zeném? Wagnernek igaza van, hogy nem ír áriákat! Berlioz is kitalálta a maga formáit... Liszt is újít, hogy a csodába ne újítana? Istenem, hol vagyok én tőlük? Milyen zeneszerző vagyok én egyáltalán? Emlékeznek-e rám majd száz év múlva?

ADÉL *(ez már egy jóval idősebb Adél, hangját kívülről halljuk, valójában Erkel gondolataiból)* Franci, a himnuszodat az emberek az ország minden táján ismerik, úgy hiszik, ez egy népdal...

ERKEL Azt a pár nagyáriát még megtapsolják, de hát ezekben ott a magyar lélek tüze, az, ami lángol benne... Az tartja életben...

ADÉL A legnagyobb tapsot a Te operáid kapják, emlékezz csak, hány-szor játszottátok a *Bánk bánt* vagy a *Hunyadit*! És mindig telt házak előtt!

ERKEL Én csak a magyar szívet tudom megdobogtatni, de Wagner, meg Liszt – igen, ők egyetemesek!

ADÉL Te Operaházat állítottál fel egy olyan országnak, ahol az emberek még azt sem tudták, mi az az opera! És zenekart alapítottál egy szellemi sivatagban!

ERKEL De ők jobbak nálam! Liszt pedig – sokkal jobb!

ADÉL Magyar zenét vittél a színházba, a koncertterembe! Mindent feláldoztál a nemzetért! Mindent megtettél, amit csak lehetséges! Zeneakadémia sem lenne nélküled!

ERKEL Liszt mellett én – mindig csak másodhegedűs leszek...

ADÉL Hazáért feláldoztad a házasságodat...

ERKEL És Ferenc fiamat, akinek még a halálos ágyánál sem állhattam... Nem tudom, jól tettem-e...

ADÉL Mindent jól tettél.

ERKEL Mégis elhagytál, Adél!

ADÉL Franci, mindent jól tettél, és én már régóta nem haragszom rád. Fel kellett áldoznod magad. És engem. És a családi életünket. Az én dolgom az volt, hogy veled legyek, aztán pedig, hogy magadra hagyjalak.

ERKEL Pedig szerettelek...

ADÉL Én is téged, Franci. És még most is szeretlek...

ERKEL Átkozottul hiányzol, és hiányzik a bizonyosság, hogy...

ADÉL Hogy jól csináltad-e az éleletedet, igaz?

ERKEL Öreg vagyok már. Vissza kell nézнем. Igen, talán néhány dolgot: jól tettem. De nem hagy itt bent valami, ez olyan – csak neked merem elmondani... Ez...

ADÉL Ez a hiúságod, Franci.

ERKEL Hiúságom? Az... igen...

ADÉL Mindig első akartál lenni...

ERKEL Első, és a legjobb.

ADÉL És van, akin nem tudsz felülkerekedni.

ERKEL Igen. Hisz te...

ADÉL Mindig is tudtam. Tudtam, mi bánt a legjobban.

ERKEL Akkor mit mondasz? Mit tegyek ellene?

ADÉL Ne add fel!

ERKEL De hisz...

ADÉL Győzd le őt!

ERKEL De hát – mindent jobban tud nálam!

ADÉL Ez nem igaz!

ERKEL Nem?

ADÉL Ne add fel! Le kell győznöd őt!

9. jelenet

(Erkel felugrik az asztaltól, és dühödten körbe-körbe járkal.)

Hatalmas zongorazene indul, több darab szól egyszerre, mintha többen gyakorolnának. Liszt háttal ül, az emelvényén. Kinyilatkoztatásszerűen mondja:)

LISZT Gyermekek, a szennyest otthon kell kimosni. A technikai problémákat a napi gyakorlások alkalmával kell megoldani. Az én óráim nem arra valók. Én a művek mondanivalóját keresem, az eszmét, ami nélkül az egész nem ér semmit.

ERKEL Kérem, kérem, álljon meg, kérem, hiszen ez a rész teljesen piszkos! Lassan, különféle ritmusvariációkkal át kéne gyakorolnunk, egy kézzel, kihangsúlyozva mindenhol az egyet! Igen, csak ezt a két ütemet!

LISZT Hagyja csak, kisasszony, majd én eljátszom, csak azt figyelje, mennyire engedem magam átadni a fokozásnak, úgy élem át ezt a hatalmas áradatot, hogy közben kézben tartom az eseményeket. Ilyen egy tarantella...

ERKEL Csak a kíséretet szeretném hallani, dallam nélkül...

LISZT Jöjjön, kisasszony, hagyja magát sodorni a táncsal!

(A kaotikus zongorazeneből vad tánczene lesz [Liszt Tarantellája]. Liszt előtt megjelenik Olga, vidáman pörögve, kacagva.)

OLGA Ön? Jön, Mester? *(Olga magához húzza Lisztet, s táncolnak, egyre lendületesebben.)*

ERKEL *(a zene és a két másik szereplő erősödő hangja miatt emelt hangon:)* Kisasszony, ne akarjon még gyors tempóban játszani! A tempónak meg kell érnie!

(Olga és Liszt már lejjebb, Erkel szobájában táncol. A tánc egyre vadabb, alatta női kacajok, egyre erősebb viháncoláshangok hallatszanak. Olga is kacarászik. A táncolók már Erkel mellett forognak. Liszt szorosan magához öleli Olgát.)

OLGA Igazgató úr, nem táncol? *(Hallhatóan kezd kifulladásig táncolni és Liszt szorításától.)*

LISZT Barátom, felkérheti a partneremet!

OLGA Ó, drága Mester, könyörgök, ne szorítson ennyire!...

ERKEL *(fülét befogva)* Kisasszony, magának külön kézzel, pedál nélkül, kottából kell gyakorolnia!

LISZT A hölgy kitűnően táncol! Még a zongorázásánál is különben! *(Olga magához:)* Nem akarja meglazítani ezeket a szoros gombokat, kisasszony?

OLGA Ugyan, hogy mondhat ilyet?... Micsoda bál, micsoda multság! Miért nem jön velünk, igazgató úr? Önnek is táncolnia kell!

LISZT Olga!

OLGA Ferenc!

10. jelenet

(Hatalmas fény- és hangkavalkád lesz a színpadon. Erkel fülét befogva hátrál, próbál kilépni ebből a képből. Hirtelen eltűnnek a táncolók, csönd lesz és sötét. Erkel a sakktáblánál ül újból, és a figurákat nézi.)

ERKEL Abbé úr, én a tanítványoktól a precizitást és a biztos technikát várom el. Ennek eléréséhez idő kell. És lassú, kitartóan lassú gyakorlás. Látja? A sakk. Itt is az idő a lényeg. Az az óra... Megszámolta már, mennyi hangot tud egy másodperc alatt leütni? Maga virtuóz... A szellem, a legmagasabb eszmék diadalához időre van szükség. Érti? Várni. Kivárni. Tudni, mire készül a másik...

LISZT *(újból hátul, az emelvényen ül, félig háttal)* Szenvedéllyel, tehetséggel, ösztönös ráérzéssel! Én bizony nem habozok a lépéseimmel... Tessék! Ha hívnak, megyek. Ha felkérnek, játszom. Ha ölelnek, visszaölelek... Erre mit lép, igazgató úr?

ADÉL *(hangja kívülről szól)* Franci! Az abbé úr saját lakosztályában szállásolja el egyes leánytanítványait! Te ezt tűröd?

ERKEL Mesterséges sáncolást tervezek. Majd a következő vonalzáró áldozattal ki lehet kezdeni a d5 huszár biztosnak látszó, valójában nagyon is labilis helyzetét...

ADÉL Az abbé nem írt magyar nyelvű nemzeti operát, mégis ott áll a szobra, ahol a tiéd, Franci! A te Operaházad előtt! Te ezt elviselled?

LISZT Igazgató úr, engem szorít az idő, sok feladatom van még! Ezért is zongorázom gyorsan!

ADÉL Botrány botrányra, vadházaságai, gyerekei... A szabadkőmű-

ves kanonok naponta misét hallgat, nem furcsa, Franci?

ERKEL A futó nem üthető...

ADÉL Az abbé élete egy erkölcsi fertő! Habzsolja az életet! Azt mondta, tanításért, koncertért többet nem vesz fel pénzt. Mégis övé az évi négyezer forint az államtól! A te fizetésed hol van ettől?

LISZT Barátom, támadom a vezérért!

ERKEL Nem! A kisstílusú támadás nem az én stílusom...

ADÉL Győzd le őt! Most megteheted!

ERKEL Nem! *(Felpattan a sakktáblától.)* Abbé úr! Én a jobbot nyújtom önnek! És legmélyebb és legigazabb hálámat kell kifejeznem, és azt a köszönetet, amely őszintén, szívemből jön. Ön mindent – és még annál is sokkalta többet – megtett hazánk szellemi megújulásáért. Köszönöm ezt Önnek – a legnagyobb magyar muzsikusknak!

ADÉL Győzd le őt! Most megtehetnéd!

(Csönd. Erkel némán visszaül a sakktáblához.)

ERKEL Hát legyen! De azt az órát látni nem akarom többé! *(Ingerült mozdulattal lesöpri a sakkórát az asztalról. Hangosan kiáltva:)* Lina kisasszony! *(A szobaajtóhoz siet, és kiszól rajta a szolgának:)* Kérem, azonnal küldje be hozzám Lina kisasszonyt! *(Idegesen, tépelődve járkal.)*

(Belép Lina.)

ERKEL Kisasszony, mondja kérem, ma délután lesz órája Liszt úrral?

LINA Igen, igazgató úr! Ma egész délelőtt erre az órára készültem.

ERKEL Helyes, azt jól tette.

LINA Igazgató úr?

ERKEL Igen, igen... Meg szeretném kérni valamire... Ha befejezték a

zongoraórát, kérem, mondja meg az abbé úrnak, hogy jöjjön föl ide, az én lakosztályomba. Kihívom őt egy sakkpartira.

LINA Sakkpartira? De hisz Liszt úr nem is tud sakkozni...

ERKEL Igen, ezzel tisztában vagyok.

LINA Ön pedig....

ERKEL Azzal is... Szóval ne felejtsem el szólni neki!

LINA Természetesen, igazgató úr.

(Lina kiszalad a szobából. Sötét.)

11. jelenet

(Majd félhomály. Egy idő után Erkel megmozdul. Az asztalon rendezkedik, tologatja a tárgyakat, készíti a sakkozóhelyet. Majd leül az asztalhoz. És vár.)

LISZT *(hátról ül az emelvényen, levelet ír)* Kedves jó Barátom, igazgató kollégám! Úton vagyok újra, a vonathoz menet egy postakocsiban írom e sorokat. Kérem, bocsássa meg nekem eme modortalanságomat, hogy szó nélkül léptem ki Zeneakadémiánk kapuján! Váratlan sürgőnyt hozott a postás az imént, amelyben Cosima lányom Bayreuthba hív. Azonnal mennem kell, a boldogságtól szinte repülök! Hogy a lányom írt, és hív!

ERKEL Uram! Kedves, jó barátom! Tessék, csak tessék, foglaljon helyet nálam! Azért jött, ugyebár, hogy egy rendkívül korrekt és komoly játszmaiban megmutassa, mit tud.

LISZT Ne higgye, kérem, hogy megakarnék futamodni! Megkaptam az ön kihívását, és – bár igaz, nem vagyok egy jó sakkozó – el is fogadom azt. Csak hát most mennem

kell. Így e játszmánkat el kell halasztanunk.

(Valahol, távoli, halk hangon, lassú ketyegéssel megszólal a sakkóra. Olga gyámoltalanul – kottákkal a hóna alatt – belép a szobába. Erkel nem veszi észre.)

ERKEL Itt az ideje, hogy fehéren-feketén eldőljön, melyikünk a jobb. *(Most látja meg a lányt.)* Maga? Maga, kisasszony?

OLGA Bocsánat, igazgató úr... Zongoraórára jöttem... Négy órára beszéltük...

ERKEL Nincs óra, ma nem tartok órát! Jöjjön vissza holnap, baronessz!

(Olga ijedten kihátrál a szobából.)

OLGA Igenis – igazgató úr... Akkor holnap...

ERKEL *(mintha mi sem történt volna, folytatja)* Tehát barátom, ha – véletlenül – ön kerekedne felül, megígérem mint elnök, hogy önt azonnal felveszem a Pesti Sakk Kör tagságába. De ha mégsem, akkor kénytelen lesz elismerni fölényem.

(Erkel most hallja csak meg az óra hangját. Pillanatra elakad a beszédben és hallgatózik, majd folytatja. A sakkóra hangja is néha megszűnik, majd újra hallatszik.)

Nem szeretném megijeszteni, de tudnia kell, hogy jelen pillanatban engem tartanak az ország legerősebb sakkozójának. Amióta szegény Szén barátom *(megint hallgatózik)*, a világbajnok nincs az élők sorában... De ez ne befolyásolja önt! Még véletlenül sem! S hogy lássa, milyen úriember áll ön előtt; természetesen lépéselőnyt adok önnek.

LISZT Még azt is tudatni szeretném Önnel, hogy legkedvesebb kis tanítványomat, Lina kisasszonyt is magamhoz kérttem – tudja, a magunkfajta öregembernek már szüksége lehet egy gondoskodó, gyengéd női kézre is...

ERKEL S öné a választás, melyik színnel óhajt játszani... De azt az órát el kéne...

(Erkel felpattan, és elkezd keresni a sakkórát. Benéz a zongorába, az asztalon keresgél.)

LISZT Lina kisasszony a holnap reggeli gyorsal utazik utánam. Ég önnel. És várjon rám! Ha visszatérek, a sötétet fogom választani. Az ön odaadó barátja, Liszt...

(A sakkóra egyre hangosabban ketyeg. Erkel már kétségbeesetten keresi, hol lehet. Fülét befogja.)

ERKEL Nem, nem bírom, ez kibírhatatlan... Az idő... Hallod, Barátom? Itt szól... Hallod?

(A sakkóra szörnyű hangosan és idegesítően egyforma ütésekkel szól. Erkel erre az egész asztalt felborítja, sakkostul, mindenestül. A ketyegő sakkórát ekkor találja meg az asztal alatt, a földön. Felveszi.)

ERKEL *(egy darabig hagyja, hogy az óra e földöntúlian ijesztő ketyegéssel szóljon. Elkeseredve szorítja magához, szívéhez emelve, mire csönd lesz. Aztán szólal csak meg.)* Itt szól... Hallod?

LINA *(hangja távolról szól)* Kedves Erkel igazgató úr! A szomorúság-

tól mélyen lesújtva szeretném közölni Önnel, hogy szeretett mesterünk július 31-én, Bayreuthban örökre eltávozott e földről. Temetéséről lánya és unokái gondoskodnak. Tisztelettel: tanítványa, Lina Schmalhausen.

(Csönd.)

ERKEL Meghalt... meghalt... Tehát ő is – csak halandó volt... És – mindig – más időkben élt...

12. jelenet

Zene. Erkel: Három a tánc... Világos. Erkel öregén, betegen dolgozóasztalánál ül és ír.)

ERKEL Adélom, jó ez így nekem, hogy legalább – ha néha is – levelet váltunk. Legutóbb érdeklődéstől alkotói munkámról... Hát bizony, nem vagyok tétlen, hiába léptem már át a nyolcvanadik éven. Nemrég fejeztem be egy szép verbunkos fantáziát. Búsongó, emlékező dallama mélyhegedűn és zongorán szól. Talán Lisztre gondoltam, amikor írtam... Tudod, egy életem át készültem arra a játszámra. Mégsem játszottunk. Csak az óra ütései szóltak... De azok aztán... Hallgasd csak! – A dallama... De a győzelem Liszté, mégis... Megérdemli. És ezt a darabot is. A címe: *Három a tánc halálig*. Mit gondolsz? Tetszene neki?

VÉGE